

**علل تغییر و تحول سبک های نثر  
فارسی  
(تا نثر مصنوع و متکلف)**

## علل بوجود آمدن سبک های مختلف فارسی تانثرمصنوع و متکلف

### ایرانیان خط را از کجا آموختند؟

مردم ایرانی که به فرموده زرتشت از سرزمین ایران ویچ بیرون رانده و برای پیدا کردن چراگاه و خورش به سوی خوارزم و ایران رهسپار شدند. غالباً مردمی بیابانی بودند و از خود، خط و ادبیات و آداب شهر نشینی نداشتند.

می بینیم که آن قوم نه خطی داشت و نه دارای کتابی و شریعتی بود و از این رو دارای تربیت شهر نشینی که خط سرآمد آن است نبودند. دیگر می بینیم که خطوط پذیرفته شده این اقوام نیز خطوط ملل سامی است یعنی همان خطی که سایر برادران آریایی ما چون هند و یونان و روم و روس و سایر شاخه های نژاد سفید آن را تقلید کردند.

ایرانیان در طول مدتی که یوغ بندگی و رعیتی ملل مقتدر سامی (آشور) را به گردن داشتند با خط آشوری که خط میخی است آشنا شدند و سپس که گردن از قید و بندگی آن برتافتند و دولتی مستقل از خود برقرار ساختند خط میخی را تکمیل کردند.

### خط ایرانی پیش از اسلام : میخی مادی - پهلوی - خط استوایی

**نثر فارسی پیش از اسلام :** نثر بر 2 نوع است : 1- نثر ساده که عبارات آن ساده و اسان است که به زبان مردم نوشته شود و مراد از آن گفتن مطالبی عادی - یاخ واهش ساده و معمولی یا آموختن پیشه و علمی به شخصی نوآموز باشد. این نوع نثر با سخنان ساده و عادی نبایستی تفاوتی داشته باشد.

**2- نثر فنی :** بیان مطالبی است با طرزی که نویسنده در آن امعان نظر و جولان اراده بکار برده و خواسته باشد که از آن اثر آن طرز و به همراهی آن بیان مطلب خویش را بهتر و کامل تر به طرف بفهماند یا رقت خواننده را برانگیزد و یا خشم و غیرت وی را تحریک نماید و این نوع را باید با شعر یکسان دانست و در زمان قدیم شعرهایی که گفته می شده با نثری که از نوع دوم گفتیم چندان تفاوت نداشته است.

شاید نثری از نوع دوم در عهد بسیار قدیم وجود نداشته و آنچه نوشته می شده است نثری ساده بوده و آنچه سروده می شده و با آهنگ می خواندند هم شعر بوده است .

### علل بوجود آمدن دوره های نثر چیست ؟

نثر فارسی را به 4 دوره باید قسمت کرد و این قسمت از لحاظ تفاوت‌های آشکاریست که در سبک نثر هر دوره از این ادوار پیدا آمده و آن را از سلف خود امتیاز بخشیده است و نسبت به خلف خود نیز از همین لحاظ ممتاز گردیده.

**دوره اول :** این دوره از آغاز تشکیل دولت های مستقل ایرانی است و مبدا واقعی آن از زمانی است که اولین کتاب نثر فارسی تالیف آن زمان بدست ما رسیده که زمان نوع بن منصور سامانی یعنی اواخر نیمه اول قرن چهارم هجری باشد.

یعنی از سال 346 هجری که شاهنامه ابو منصور عبدالرزاق سپهسالار طول بدست ابومنصور المعمری وزیر او به رشته تحریر کشیده شده است و مقدمه ای آن کتاب امروز در دست است و چند فصلی نیز در تاریخ بلعمی در مقدمه و داستان بهرام چوبین می بینیم که در اصل تاریخ طبری نیست و بلعمی آنها را از جایی دیگر نقل کرده است و چون در شاهنامه بعضی از این فصول از قبیل بهرام چوبین نامه به رشته نظم در آمده است، ممکن است که بلعمی مقدمه و فصل نامبرده را از شاهنامه منتور ابومنصوری یا از یکی از شاهنامه های عربی یا فارسی دیگر برداشته باشد و عبارات آن فصل نیز از حیث فصاحت و کمی لغات عربی بر سایر فصل های بلعمی رجحان دارد و این فصل کامل ترین روایتی است که از حکایت بهرام چوبین چه در عربی و چه در فارسی بدست ما رسیده است. این دوره تا اواخر قرن 5 می کشد و در اواخر قرن 5 شیوه و سبک تازه ای که تاثیر نثر عربی در آن شدید تر دیده می شود به وجود می آید.

**دوره دوم :** از دوره از طلوع کلیله و دمنه یعنی از اواسط قرن 6 هجری آغاز می شود و به زودی تغییر های عمده در آن سبک راه یافته و مبدل به شیوه خود متفرد و نظیرش نایاب است و گویا در همان عصر نیز تقلید آن خودداری می شده و به نثر فنی زیادتر توجه نشان مید اده اند . این دوره تا قرن 7 و 8 پیش می رود و تکامل و تطور منظم و آشکاری را به ما نشان می دهد.

و در آن واحد 2 سبک و طریقه در عرض هم نمو می کند: یکی نثر مرسل و ساده که دارای مترادفات و موازنه است و دیگر نثر مسجع و فنی مطلق که علاوه بر مترادفات و موازنات زیاد داری سجه های فراوان است ولی غلبه با سبک اولست.

**دوره سوم :** این دوره ، دوره سجع و قافیه و عصر تکلف و تصنع است و زمانه فساد نثر فارسی است و دبیران ایرانی از خود اعراب هم در استعمال کلمات عربی و لغات غریبه و تقنن های لاطایل و اطناب های ممل و قافیه پردازی و فضل فروشی پیش می یافتند.

نمونه کامل این سبک تاریخ تیمور و موسوم به ظفر نامه تالیف شرف الدین علی یزدی و تاریخ شاه عباس دوم تالیف میرزا طاهر وحید تبریزی و دره نادری و جهان گشای میرزا مهدی خان بازگشت منشی نادر و گیتی گشای میرزا صادق نامی و حدائق الجنان عبدالرزاق دنبلی است.

**دوره چهارم :** این دوره زمان بازگشت ادبی است و نظم و نثر در این دوره به حیاتی که ذکر آن خواهد آمد تغییر پیدا می کند و نثر دیرتر از نظم مورد اصلاح قرار می گیرد و در این دوره است که سبک های مختلف در نثر بوجود می آید و لغت های ساختگی فارسی پیدا می شود و نوشتن نثر به فارسی خالص (در هند و ایران) معمول میگردد . ابتدای این دوره قرن 12 هجری است و قوت گرفتن آن از اواخر قرن است که پیروی از گلستان سعدی بوسیله قائم مقام رواج یافت.

\* در اینجا این سوال مطرح می شود که : چه عواملی در دوره های مختلف وجود داشته که باعث بودجو آمدن سبک های مختلف فارسی شده ؟ و هم چنین باعث تغییر سبک ها از دوره ای به دوره دیگر شده؟

بدون شک وضع سیاسی - اجتماعی - علمی - ادبی و دینی ایران در هر دوره دخیل بوده که ما در این مقاله به اجمال به بحث در این مورد می پردازیم . ابتدا دوره های نثر و ویژگی آنها بیان می شود و سپس علل تغییر دوره ای به دوره دیگر بررسی می شود و در آخر نتیجه گیری می کنیم که علل بوجود آمدن سبک های مختلف فارسی تانثر مصنوع و متکلف چه بوده است ؟

## «علل بوجود آمدن سبک های مختلف فارسی تا نثر مصنوع و متکلف»

**تعریف نثر :** «نثر عبارتی است که گوینده را در آن مقصد و مرادی به خبر بیان ساده و ادای قصدی خالی از احساسات و هیجانات درونی نبوده باشد مانند قوانین کشوری و دستور العمل بزرگان به زیر دستان و قصه نوشتن و ماجرای واقعه ای یا پیغامی که کسی به کسی شرح دهد یا گزارش حادثه و شغلی یا سرگذشت و حسب حالی که مجموع این گفته ها یا نوشته ها از سادگی بیرون نباشد.» (سبک شناسی بهار)

**نثر :** «در لغت به معنی پراکندگی و پراکندن، و در اصطلاح سخنی است که مقید به وزن و قافیه نباشد.» (فنون بلاغت همایی)

از دیدگاه تاریخی ، یعنی بر حسب توالی قرون ، دوره های سبکی عبارتند از :

1- نثر مرسل (معادل سک خراسانی) ، قرون سوم و چهارم و نیمه اول قرن پنجم

2- نثر بینابین ، اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم.

3- نثر فنی ، در قرن ششم .

4- نثر مصنوع یا صنعتی در قرن هفتم

5- نثر صنعتی و نثر ساده در قرن هشتم

6- نثر ساده در قرن نهم تا اوایل قرن دهم.

7- نثر ساده معیوب ، از قرن دهم تا میانه قرن دوازدهم

8- نثر قائم مقام و تجدید حیات (نثر دوره قاجار) ، این نثر ساده و خوب است.

9- نثر مردمی دوره مشروطه (نثر روزنامه)

10- نثر جدید (نثر رمان و نثر دانشگاهی)

\* شادروان ملک الشعرای بهار بنیان گذار دانش سبک شناسی دوره های نثر فارسی را چنین تقسیم بندی می کند.

1- دوره سامانی

2- دوره غزنوی و سلجوقی اول

3- دوره سلجوقی دوم و خوارزمشاهیان ، نثر فنی

4- دوره سبک عراقی ، نثر صنعتی

5- دوره بازگشت ، دروه ساده نویسی

این تقسیم بندی ، بیشتر از دید تاریخ ادبیات است . بدیهی است که از این عناوین برخی چون نثر مرسل و فنی اهمیت بیشتری دارند. لذا به اعتبار آن دو میتوان تقسیم بندی فوق را چنین خلاصه کرد:

1- از آغاز تا قرن ششم : نثر مرسل یعنی نثریک ه صورت مکتوب فارسی گفتاری آن دوره است.

2- از قرن ششم تا قرن هشتم : نثر فنی یعنی نثری که حکم شعر را دارد. به مدت تقریبی 200 سال .

3- قرن هشتم : که در آن هم نثر مرسل نوشته می شود و هم فنی .

### «نثر مرسل»

«مرسل اسم مفعول از ارسال به معنی رها شده و آزاد است . یعنی نثر بی تکلف و غیر مقید به صنایع ادبی و فنون تزئینی کلام.» (سبک شناسی نثر دکتر سیروس شمس‌یا)

در حقیقت نثر مرسل صورت مکتوب زبان گفتاری است بدون عنایت به هنرورزی های ادبی که بعدها مرسوم شد. در این مورد به مسائلی چون تکرار واژه و عبارت – کوتاهی جمله – عدم التفات به سجع و موازنه توجه داشتند که در بلاغت زبان فارسی دری نقش عمده یی ندارند.

در نثر مرسل اثر محض ادبی نداریم (چه غالباً ادبی بودن همراه با توسع و تصرف در زبان است) و اولین اثر محض ادبی در نثر فنی پیدا می شود (کليله و دمنه) به نثر مرسل نثر سبک خراسانی و نثر دوره اول هم میتوان گفت .

نثر مرسل به لحاظ تاریخی دو دوره سامانیان و غزنویان را در بر می گیرد. آغاز دوره اول ، نیمه اول قرن چهارم هجری است (سال 346 که شاهنامه ابومنصوری نوشته شد.) و پایان آن اواخر قرن پنجم است و بدین ترتیب مدت این دوره تقریباً 150 سال است.

البته نثر مرسل در دوره های بعد هم تقلید می شد ، اما در آن به اعتبار هر دوره تغییراتی دیده می شود.

## مختصات نثر مرسل :

«نثر مرسل نثری است ساده و روشن مبتنی بر جملات کوتاه و کلمات فارسی و خالی از لغات عربی و مهجور.» (سبک شناسی نثر دکتر سیروس شمس‌یا)

1- جمع بستن کلمات : الف : جمع بستن کلمات جمع عربی ب : جمع با الف و نون  
2- یای مصدری : ساختن اسم مصدر با افزودن یا به اسم فاعل و مفعول و صفت  
مشبیه عربی .

3- اسم نکره : الف : پیش از اسم یکی می آورند: یکی قصه ب : آوردن یکی و هم  
یای نکره : یکی شرابی کنند.

4- آوردن ضمایر متصل مفعولی به جای منفصل مفعولی

5- استفاده از صیغه مضارع بودن: بوم ، بوی ، بود...

6- سخت در نقش قید تاکید : سخت سودمند است (التفهیم)

7- رای زاید در جمله ای که فعل آن به صیغه مجهول است .

8- تکرار اسم و فعل و قسمتی از جمله و خود جمله

9- مضارع اخباری به جای مضارع التزامی

10- حذف (تر) علامت صفت تفضیلی در بلعی

11- پیش از مفعول «مر» می آورند.

12- استعمال حرف اضافه مضاعف

13- ضمایر در اشاره به غیر ذی روح

14- ماضی بعید از مصدر بودن: بوده بود

15- آوردن مصدر به صورت مفعول مطلق

16- به و که به جای بهتر و کهنتر

17- افعال پیشوندی : فرو چکانیدن

18- آوردن (ایدون) به جای چنین .

19- چنان چون ازادات تشبیه

20- احتراز از فعل وصفی

21- تقدم فعل بر متعلقات

22- بای تاکید بر سر افعال

23- این و آن در مقام حرف تعریف

24- کمی لغات تازی

25- مترادفات

26- فعل مفرد برای مردم

27- اختصار و کوتاهی جملات

28- فعل مجهول با فعل آمدن

29- استفاده از قید نفی

30- استفاده از اولی تر

31- لغات فارسی کهنه

32- ابدال

«نیروی محرکه و به اصطلاح» «موتور» تغییر و تحولات سبکی ، تغییر و تحولات سیاسی – اجتماعی – اقتصادی است.

از این رو هرگاه، در تاریخ با تغییر دولت ها و حکومت و زیر و رو شدن نظامهای اجتماعی – سیاسی روبرو شویم باید یکی از پیامدهای آن را که تغییر سبک باشد در نظر داشته باشیم . (سبک شناسی نثر دکتر سیروس شمس‌یا)

1- یکی از تغییرات، ورود سلجوقیان به ایران و از هم پاشیدن نظام اداری و اجتماعی عهد غزنوی است که ادامه عهد سامانی بود.

2- قوم سلجوقیان از هر نظر رسوم خاص خود را داشتند. آنان در آغاز توجه چندانی به مسائل معنوی و فرهنگی مبذول نمی‌کردند. از این رو سبک ادبیات چه در شعر و چه در نثر در قرن ششم تغییر کرد.

باید توجه داشت که همواره بین پایان یک سبک و آغاز یکی دیگر ، یک دوره انتقال و بینابینی است. زیرا باید نسل تربیت شده و تحصیل کرده در دوره قبل از بین بروند و نسل جدید پرورده شوند.

لذا به طور تقریبی می توان گفت که به مدت نیم قرن در بین دو سبک، یک دوره انتقال و بینابینی است .

## «نثر بینابین»

(از اواخر نیمه اول قرن پنجم تا اوایل قرن ششم)

استاد بهار در بحث از سبک بیهقی می نویسد: «این سبک نثر با نثر دوره اول متفاوت است.» و مختصات آن را به شرح زیر نام می برد و توضیح می دهد که علاوه بر شناخت سبک بیهقی مقایسه‌ای است بین سبک قدیم و جدید و از این رو بسیار مفید است:

1- اطناب : اما الفاظ و عباراتی استعمال می شود برای روشن ساختن مطلب که در نثر قدیم نبوده است.

2- توصیف : در نثر پیشین مراد نویسنده این بود که حاق مطلب را با نهایت ایجاز وانمود سازد. بر خلاف این سبک جدید که سعی دارد مطلب را کاملاً روشن سازد و بیان واقعه را به طریقی بیاراید که خواننده را در برابر آن واقعه قرار دهد و به تمام اجزای واقع رهنمون کند.

3- اشتشهاد و تمثیل

4- تقلید از نثر تازی : الف : یک دسته لغات تازه که در سبک سامانی وجود نداشت در این دوره وارد نثر می شود. از قبیل جمع های عربی مانند. شرایط – حدود که در سبک سامانی همه را به طریق فارسی جمع می بسته اند : شرط ها – حدها .

ب : ایراد کلمات منون به طرز دستور عربی : حقا که در نثر قدیم جایز نبوده است .

ج : جمله های تازی بدون قصد ارسال المثل یا ذکر حدیث از قبیل غالب سر فصل ها .

د : استعمال مفعول مطلق به تقلید عربی .

هـ : آوردن فعل های ماضی و مضارع به صیغه مجهول که ظاهراً تقلید از عربی است .

5- حذف افعال به قرینه

6- حذف قسمتی از جمله

7- مصدر مرخم

8- ضمایر و جمع ها : جمع عربی را مثل قدیم به فارسی نیز جمع می بندند- دیگر جمع بستن شما به شمایان .

9- لغات و افعال و امثال و اصطلاحات فارسی

10- استعمال لغات تازی : استعمال لغات عربی بیشتر است نسبت به نثر مرسل .

### «نثر موزون»

یکی از شیوه های نثر فارسی، نثر موزون یا مسجع است که دو جلوه دارد: یکی نثر موزون مرسل و دیگری نثر موزون فنی .

1- نثر موزون ساده : اواخر قرن 5 – نیمه دوم قرن 5 که آثار خواجه نوشته شده – استشهد به آیات و احادیث .

2- نثر موزون فنی : متعلق به قرن 7 که به نثر فنی گرایش بیشتری دارد . لغات عربی زیاد- استشهد به لغات و احادیث بیشتر است . سجع بندی زیاد است (مقامات حمیدی).

نثر موزون ساده قرن 5 : خواجه عبدالله انصاری و کشف الاسرار میبیدی  
نثر موزون بینابین : مرصاد العباد و گلستان .

نثر موزون: از قرن 5 شروع شده است .

شروع نثر موزون ادبی : کشف المحجوب مملو از اصطلاحات عرفانی که بر اساس کشف و ذوق حال .

سجع بندی عمده ترین است – لغات عربی از همان قرن 5 نسبت به هر دوره ای افزونی دارد به خاطر سجع بندی . استشهد به آیات – روایات – ابیات عربی و فارسی که باعث پیچیدگی متن می شود.

نثر صوفیه همیشه نوعی نثر ساده است .

### «نثر فنی»

سلطان محمود در سال 420 هـ.ق ری را تصرف کرد و این امر که باعث اختلاط مردم خراسان و عراق شده بود می توانست زمینه تغییر سبک باشد، چه مردم خراسان از مرکز حکومت اسلامی (بغداد) دور بودند و بر عکس مردم عراق بیشتر با معارف اسلامی و زبان عربی در تماس بودند.

مضافاً بر اینکه زبان مادری مردم عراق فارسی دری رایج در خراسان نبود.

اما محمود در سال 421 هـ . ق در دندانقان مرو از سلجوقیان شکست خورد و همراه با دیوانیان خود به طرف افغانستان و هند رفت (غزنویان دوم) . سلجوقیان یک راست از خراسان به عراق عجم رسید و اصفهان را پایتخت خود کردند و زمینه های تغییر

سبک از همه نظر فراهم شد و توجه آنان به صوفیان و حکومت بغداد و رواج زبان عربی و توجه به معارف اسلامی و تأسیس مدارس علمی، خانقاه‌ها و غیره در تغییر سبک دخیل است .

نثر مرسل به نثر فنی تغییر یافت اما چنان که دیدیم نثر بینابینی هم در کار بود و نیز چنان که بعداً توضیح خواهیم داد هنوز کسانی به نثر مرسل و سبک قدیم سامانی و غزنوی می نوشتند.

قرن ششم دوره نثر فنی است . آغاز گر این سبک، نصرالله منشی است . کلیله و دمنه به نثر فنی معتدل است .

### برخی از مختصات نثر فنی :

- 1- کثرت لغات عربی
  - 2- استفاده از آیات و احادیث و ضروب الامثال و اشعار عربی .
  - 3- در آمیختگی نظم و نثر
  - 4- تحلیل شعری (به این معنی که مفاد فصاید- مخصوصاً تثبیت آن را- در نثر درج و حل می کردند).
  - 5- اطناب (حاشیه رفتن و جملات معترضه)
  - 6- سبع و موازنه و ترصیح و قرینه سازی
  - 7- وفور صنایع بدیعی و بیانی
  - 8- استعمال افعال در معانی و مجازی (جهت پرهیز از تکرار و افراط در سجع سازی )
  - 9- موسیقایی بودن کلام
  - 10- بیشتر مخیل بودن تا مخبر بودن.
  - 11- وصف (به طوری که خبر تحت الشعاع آن قرار گیرد).
  - 12- آوردن مترادفات پی در پی
- نویسندگان نثر فنی تماماً از منشیان و دبیران درباری بودند که طی تحصیلات خود آشنایی کافی با زبان و ادبیات عرب و معارف اسلامی می یافتند.

## رجحان وصف بر خبر

اما شیوه خاص نویسندگان نثر فنی (جز در توسل و نامه های درباری) بر اصل رجحان وصف بر خبر است، به این معنی که خبر را تقریباً به اختصار (البته نه به ایجاز) بیان می کنند تا به وصف برسند و سپس وصف را مفصلاً شرح میدهند.

به مناسبات این وصف (که غالباً موزون و مسجع است) چند بیت شعر فارسی و عربی و احياناً ضرب المثل نقل می کنند. از این رو نویسنده نثر فنی به دنبال فرصت یا بهانه‌ای است که بتواند وصف کند.

بنابراین 2 حرکت اصلی در نثر فنی اتفاق می افتد:

- 1- توصل به زبان عربی در حدی که فاضل بودن را در عربی دانی می دانند در نتیجه تمامی نوشته هایشان مملو از عربی و دستور عربی است .
- 2- آرایه بندی – تزیین – سجع بندی نثرهای ساده دوره قبل است .

### «کلیله و دمنه»

این کتاب نخستین نثر ادبی است . کلیله و دمنه در طی تاریخ به 3 جهت همواره مورد توجه بوده است .

- 1- به لحاظ فکری که آن را کتاب کیاست و سیاست می‌دانستند و از این رو مخصوصاً مورد توجه دولت مردان و اصحاب سیاست بوده است.
  - 2- به لحاظ تاریخ نثر فنی چنان که اکثر نویسندگان این سبک به آن نظر داشته اند و از آن نام برده اند.
  - 3- به لحاظ تلخیص و شرح و بازنویسی .
- کلیله و دمنه به لحاظ نوع ادبی اثری است تمثیلی و از مقوله نوع ادبی محسوب می شود.

برخی از ویژگی های این کتاب عبارتند از :

- 1- کثرت لغات و اصطلاحات عربی
- 2- جمع بستن جمع عربی (ملوکان- منازلها) که مرسوم نویسندگان قدیم بود در این کتاب نیست .
- 3- استفاده از سجع و موازنه و ترصیع

- 4- «را» علامت مفعول است ولی از قرن ششم در موارد دیگری هم استعمال شده است . مثلاً گاهی به معنی از گاهی به معنی در به کار رفته است .
- 5- اطناب یا بسط سخن
- 6- استفاده از آیات و احادیث و اشعار عربی و ضرب المثل های عربی .
- 7- و مختصات کوچک و بزرگ متعدد دیگر از قبیل حذف شناسه فعل دوم به تبع فعل اول.

## نتیجه گیری

با توجه به آنچه در باب دوره های سبک نثر فارسی گذشت می توان علل تغییر در دوره ها را به این ترتیب تقسیم بندی کرد.

1- علل سیاسی (تغییر حکومت)

2- علل اجتماعی و اقتصادی هر دوره

3- علل فرهنگی

1- علل سیاسی (تغییر در حکومت)

وقتی حکومت ها تغییر می کردند و اقوام بیگانه دارای قدرت می شدند همان گونه که بعد از حکومت سامانی مشاهده قدرت گیری اقوام ترک و عرب بر سرزمین ایران هستیم ، نویسندگان بنا به شرایط سیاسی حاکم بر کشور تغییراتی را در نوع نوشتار خود می دادند. مثلا با قدرت گرفتن اعراب ، استعمال لغات عربی و استفاده از آیات و احادیث .... در نوشتار افزایش یافت.

2- علل اجتماعی و اقتصادی اوضاع اجتماعی هر عصر و اختلافات طبقاتی و میزان توجه دربار به کاتبان و منشیان باعث شد تفاوتی در نوع سبک و نوشتار عصرها بوجود آید.

اگر دربار به نویسندگان توجه خاصی می کرد این امر باعث می شد تا آنها مهارت خود را از امر نویسندگی افزایش دهند و نوعی رقابت در میان آنها بوجود بیاید همان طور که در قرن 6 شاهد قدرت علمی و ادبی نویسندگان در نوشتار این دوره هستیم .

3- علل فرهنگی :

میزان توجه به فرهنگ ایران در عصر سامانیان باعث شد که نویسندگان و شاعران (نهضت شعوبیه) سعی در زنده نگه داشتن مفاخر ایران باستان داشته باشند اما بعد از روی کار آمدن اقوام بیگانه این توجه به فرهنگ ایرانی بسیار ضعیف و کم رنگ شد و در آثار نوشتاری نمود پیدا کرد.